

BESZÁMOLÓ

a „Csúry Bálint” országos népnyelvi szókincsgyűjtő versenyről.

Még Csúry Bálint életében történt, hogy a Magyar Népnyelvkutató Intézet vezetősége elhatározta egy, az 1939-ben Györffy István emlékére rendezett népnyelvi gyűjtőversenyhez hasonló újabb verseny megrendezését az intézet tagjai számára. Ez az újabb népnyelvi gyűjtőverseny azonban abban különbözött volna a Györffy István-emlékversenytől, hogy nem mennyiségi, hanem minőségi szempontokat tartott volna szem előtt: mindegyik pályázónak csak 200 szócikket kellett volna beküldenie, azonban az egyes szavak összes „élettani” kapcsolatainak teljes és pontos feltüntetésével, figyelembe véve a Szamosháti Szótár szócikkeinek kidolgozását. A pályázók bármilyen fogalomkörből összeszedhették volna anyagukat, csak két megszorító feltételnek kellett eleget tenniük: az egyik az volt, hogy a pályázatra csak olyan szavakat dolgozzanak fel, amelyek tárgyi vagy cselekvési vonatkozásúak (tehát anyaguk ábrázolható), a másik pedig az, hogy a pályázatra beküldött anyag debreceni eredetű legyen. Az első feltétel kiszabásával az intézet vezetősége azt az elvet akarta szolgálni, amely már a Szamosháti Szótárban is kifejeződik, később pedig a Magyar Népnyelvkutató Intézet munkájában mindinkább tért hódított, nevezetesen a *szavak és dolgok egységének* elvét, amelynek végső célja a nyelvtudomány szempontjából a nyelvtudomány számára gyűjtött népnyelvi anyag összes néprajzi és más kapcsolatainak megőrzése és a szókincsanyag teljes fogalmi tartalmának, összes jelentésárnyalatainak visszatükrözése az ilyen irányú tudományos kutatások elősegítésére. A második feltétellel pedig az volt az intézet vezetőségének a célja, hogy a fenti szempontok szerint már megindított debreceni vonatkozású népnyelvi gyűjtőmunkának döntő lendületet adjon és egy ilyen „Debreceni népnyelvi gyűjtőverseny” keretében minden bizonnyal nagyobb mennyiségben benyújtott, egyenletesen kidolgozott népnyelvi-néprajzi anyaggal a már megindított „Debreceni civis-szótár” további gyűjteményeinek jelentős alapot teremtsen.

Ennek a versenynek a kihirdetése 1941 tavaszán történt volna meg. Csűry Bálint közbejött halálesete és a Magyar Néprnyelvkutató Intézet életében ennek következtében történt változás miatt azonban már-már úgy látszott, hogy a szép tervből semmi sem lesz. Ekkor azonban az intézet tagjai körében az a gondolat merült fel, hogy az eredetileg debreceni rendeltetésű néprnyelvi gyűjtőversenyt rendezze meg az intézet Csűry Bálint emlékére, az eredeti tervtől eltérően kiszélesítvén azt országos arányúvá. Így kerekedett ki a „Csűry Bálint országos néprnyelvi szókincsgyűjtőverseny“ tervezete.

A debreceni Tisza István Tudományegyetem bölcsészettudományi kara, amely elé a terv jóváhagyás céljából felterjesztetett, az intézet tagjainak óhaját a legteljesebb mértékben magáévá tette és látva a nagyszabású országos néprnyelvi gyűjtőverseny rendkívüli tudományos jelentőségét, intézkedett, hogy a verseny előkészítése még a folyó tanulmányi félév ideje alatt minden tekintetben megtörténjék. Ehhez az intézkedéshez rendkívül jótékony segítségként csatlakozott dr. Mitrovics Gyula egyetemi ny. r. tanár, Rektor hathatós támogatása, amely lehetővé tette a verseny díjainak fedezetéül szolgáló anyagiak megszerzését.

A bölcsészettudományi kar utasításának megfelelően dr. Pap Károly egyetemi ny. r. tanár, a Magyar Néprnyelvkutató Intézet akkori megbízott igazgatója elnöklete alatt összeült egy előkészítő-bizottság, amelynek tagjai dr. N. Bartha Károly és dr. Papp István egyetemi magántanárok, valamint dr. Bakó Elemér és dr. Végh József egyetemi tanársegédek voltak. Az előkészítő-bizottság 1941 április hó elsején tartott ülésén megállapította a verseny megrendezésének feltételeit, a kihirdetés módját és szövegét; a bíráló-bizottság kijelölése későbbi időre halaszttatott el. A versennyel kapcsolatos teendők végzésére dr. Bakó Elemér egyetemi tanársegéd kapott megbízást.

A verseny előkészítése a következő módon történt. A verseny hirdetményének szövege megjelent a Magyar Nyelv XXXVII, 143 k. lapján. Ezt követően a Magyar Néprnyelvkutató Intézet tájékozódott abban a tekintetben, hogy hozzávetőleg mennyi lesz a verseny résztvevőinek a száma. Az előzetes jelentkezések alapján ez közel nyolcvan főre rugott, azonban a háborús nyár különleges viszonyai következtében ez a szám leapadt a felére. A Magyar Néprnyelvkutató Intézet a verseny résztvevőinek elküldte a versenyre vonatkozó Tudnivalókat. Ennek szövege a következő:

1. A Csűry Bálint-emlékverseny Csűry Bálint néprnyelvkutató módszerének egyik legfontosabb elvét, a *szó és tárgy egységének* elvét óhajtja hangsúlyozni. Ezért minden egyes versenyzőnek csak 200, külön fogalmat jelölő szót kell beküldenie, azonban minden szócédulához legalább egy rajzot vagy fényképet kell mellékelni. Tehát a szócédulákra feljegyzett

szókincsanyagnak csak ábrázolható, azaz tárgy- vagy cselekvés-fogalmakat kell jelölnie.

2. A fenti pályázati feltételből következik, hogy a pályázóknak nem mennyiségi, hanem minőségi szempontokat kell szem előtt tartaniuk.

Minden szó összes fontosabb ragozott alakjait (paradigmáit), eltérő hangalakjait és jelentésárnyalatait fel kell tüntetni, s az egyes jelentésárnyalatokat külön példamondatokban kell szemléltetni.

Törekedjünk arra, hogy a szó összes néprajzi vonatkozásait, népdalban, gyermekversben, népmesében, balladában stb. történő használatát bemutassuk.

3. Lehetőleg egy, esetleg két nagyobb fogalomkörből gyűjtsünk, hogy anyagunk összefüggő legyen. Pl. A ház. (E körből gyűjtsük össze gyűjtőterületünk összes háztípusait, rajzoljuk és fényképezzük le összes részeit, szemléltessük alaprajzukat, tetőszerkezetüket stb. és a fenti módon jegyezzük fel összes részeit.) Ugyanezt kibővíthetjük a következő módon: A ház és az udvar, Építkezés és település stb. Legajánlatosabb, ha nyári népi foglalkozások nyelvi és tárgyi vagy cselekményi anyagát jegyezzük fel. Ilyen tárgykörök pl.: Nyári mezőgazdasági munkák, A halászat, Nyári népi szakácsmesterség stb.

4. Törekedjünk a legrészletesebb gyűjtésre és kidolgozásra. Egy-egy munka menetének összes részleteit (pl. szántáskor: befogás az ekébe, az ekevas beakasztása a földbe, szántás, fordulás, az eke kifordítása a földből, összeszántás és széjjel-szántás, vakbarázda stb.) igyekezzünk pontosan ábrázolni.

5. Általában kövessük azt az elvet, hogy a tárgyakat rajzoljuk, a cselekményrészleteket pedig fényképezzük.

6. A szócédulák megírásakor kövessük a mellékelt szócédulák beosztását. Hasonlóképpen a rajz- vagy fényképlapok rovatainak kitöltésekor is kövessük a mellékelt lap rovatainak kitöltését.

A szócédulákat lehetőleg géppel írjuk. A rajz- és fényképlapok rovatainak kitöltése kézzel történik.

A rajzokat fekete tussal rajzoljuk kemény fehér kartonpapírra.

A rajz- és fényképlapokon csak azokat a rovatókat töltik ki a pályázók, amelyek a mellékelt mintalapon is ki vannak töltve.

7. Minden szóadathoz fel kell jegyeznünk annak a személynek a nevét, foglalkozását, korát és lakóhelyét, akinek a kifejtése alapján a szóadatot és a példamondatot feljegyeztük, továbbá a gyűjtő nevét és a gyűjtés évének számát.

8. A szókincsanyag fogalmi meghatározásában, az egyes szavak hangalakjainak, jelentésárnyalatának, néprajzi vonatkozásainak összegyűjtésében és a rövidítések használatában

Csúry Bálint *Szamosháti Szótárát* tartsuk szem előtt. (A használandó rövidítések jegyzékét külön közöljük.)

9. A pályázat nyílt. Minden résztvevőnek mellékelnie kell egy rövid, párszavas jelentést arról a gyűjtőmunkáról, amelynek folyamán a pályázatra beadott népnyelvi anyagot gyűjtötte. Ebben fel kell tüntetni a gyűjtés helyét, időtartamát, a feldolgozott fogalomköröket, a pályázó nevét, foglalkozását és életkorát.

10. A verseny díjai a következők: I. 150 P, II. 100 P, III. 80 P, IV. 60 P, V—VI. 50—50 P. A verseny többi résztvevői, amennyiben az intézet tudományos céljai szolgálatára alkalmas anyagot adnak be, 40—40 P jutalomban részesülnek.

Több, egyenlően értékes pályázat benyújtása esetén az intézet megszorítja a díjak számát, s ha anyagi lehetőségei engedik, a jutalom összegét is felemeli.

11. A Csúry Bálint-émlékversenyre beküldött, díjazott vagy jutalmazott anyag a debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem Magyar Népnyelvkutató Intézete tulajdonává válik, azonban az anyag gyűjtőjének mindig rendelkezésére áll tudományos feldolgozás céljából.

12. Az emlékversenyen díjazott vagy jutalmazott fénykép-anyag lemezeit és filmjeit a Magyar Népnyelvkutató Intézet a verseny után megveszi, oly módon, hogy a nyersfilm és az előhívás árát teljes egészében megtéríti.

13. Az emlékversenyen a résztvevők nemcsak egy, hanem *több pályázattal is résztvehetnek*. Minden egyes 200 szócédulát és fénykép- vagy rajzlapot tartalmazó pályázat külön díjban vagy jutalomban részesül.

14. A pályázatok beadásának határideje 1941 szept. 30. A pályázatokat *Magyar Népnyelvkutató Intézet, Debrecen 10, Központi Egyetem* címre kell beküldeni.

Debrecen, 1941 június 15.

E tájékoztatóhoz mellékelte az intézet két szócédulamintát, egy, a szócédulákon feldolgozott szó tárgyi vonatkozásait ábrázoló rajzzal, egy kitöltött kartotéklappal és a rövidítések jegyzékével együtt. A rövidítések csekély változtatással ugyanazok voltak, amelyeket Csúry Bálint Szamosháti Szótárában használt. A fent ismertetett feltételek értelmében az intézet minden jelentkezőnek elküldött kb. 220 szócédulát és ugyanannyi kartotéklapot, az ábrák felragasztására szükséges fényképsarkokkal együtt.

A debreceni református Kollégium gimnáziumának és tanítóképző intézeteinek a versenyen résztvevő diákjai azzal a kéréssel fordultak a Magyar Népnyelvkutató Intézethez, hogy — bár már hosszabb idő óta foglalkoznak népnyelvi és néprajzi gyűjtéssel — a versenyen való részvételük sikerének biztosítása céljából az intézet számukra népnyelvi feljegyzési

gyakorlatokat tartson. Hasonló kéréssel fordultak később az intézethez a debreceni kegyesrendi gimnázium érdekelt tanulói is. Az intézet készségesen tett eleget a kérésnek és dr. Bakó Elemér egyetemi tanársegéd 1941 májusának végén és júniusának elején előbb a református Kollégium tanulói, ezt követően pedig a kegyesrendi gimnázium tanulói számára tartott egy-egy hétig tartó, napi kétórás népnyelvi feljegyzési gyakorlatot.

A verseny díjainak biztosítására a Magyar Népnyelv-kutató Intézet kérelemmel fordult különböző hatóságokhoz, intézményekhez és testületekhez. A kérelemnek, amint az alább következő kimutatás is mutatja, komoly fogamatja lett. Az első országos népnyelvi gyűjtőverseny díjainak fedezésére az alábbiaktól érkeztek be adományok:

Magyar Tudományos Akadémia	500.— P
M. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium.	200.— P
M. kir. Külügyminisztérium	200.— P
Erdélyi Tudományos Intézet	200.— P
A debreceni egyetem rektora	150.— P
Magyar Nyelvtudományi Társaság	*100.— P
*(és 10 példány Csúry : Szamosháti Szótár)	
Szolnok-Doboka vármegye	100.— P
Szatmárnémeti református gimnázium	100.— P
A debreceni egyetem bölcsészettudományi kará- nak dékánja	50.— P
A budapesti egyetem bölcsészettudományi kara .	50.— P
Békés vármegye	50.— P
Veszprém vármegye	30.— P
Csúry Bálint nevére koszorúmegváltás címén be- folyt összegek.	220.— P
Összesen	1,950.— P

A verseny résztvevőinek általánosan kifejezett óhajára a pályamunkák beadásának határidejét el kellett halasztani 1941 október 15-re. A pályamunkák beküldése után megalakult a bíráló-bizottság, amelynek elnöke dr. Bárczi Géza egyetemi ny. r. tanár, a Magyar Népnyelv-kutató Intézet igazgatója lett, társelnökei dr. Pais Dezső, a budapesti m. kir. Pázmány Péter Tudományegyetem ny. r. tanára, dr. Klemm Antal, a szegedi Horthy Miklós Tudományegyetem ny. r. tanára, dr. Szabó T. Attila, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem ny. rk. tanára, valamint dr. Pap Károly, a debreceni Tisza István Tudományegyetem ny. r. tanára, az előkészítő-bizottság elnöke lettek. A bíráló-bizottság tagjai dr. N. Bartha Károly egyetemi magántanár, tanítóképzőintézeti c. igazgató, dr. Papp István egyetemi magántanár, áll. gimn. tanár, dr. Bakó Elemér egyetemi tanársegéd, berendelt áll. gimn. tanár és dr. Végh József egyetemi tanársegéd, református gimn. tanár.

A versenyre benyújtott 33 pályamunka megbírálása után a verseny végső eredménye, a díjazottak és jutalmazottak névsora, valamint a díjak és jutalmak összege a következő:

Díjazottak :

1. Kovács István okl. középisk. tanár, debreceni egyetem (Palóc nyj.)	150.— P
2. Keresztes Kálmán tj., debreceni egyetem (Ormánság)	100.— P
3. Kovács László tanítóképzős, debreceni református tanítóképző (Debrecen)	80.— P
4. Költő Gyula református segédlelkész, debreceni egyetem (Biharkeresztes)	60.— P
5. Nagy Rózsa tj., kolozsvári egyetem (Baranya vármegye)	50.— P
6. Papp László gimn. tanuló, debreceni református gimnázium (Monostorpályi, Bihar vm.)	50.— P

Jutalmazottak :

7—10. Csűry István bh., budapesti egyetem (Szamoshat)	40.— P
Józsa Gerő okl. középiskolai tanár, kolozsvári egyetem (Maros vm.)	40.— P
Szatmári Károly tanítóképzős, debreceni református tanítóképző (Hajdúszovát)	40.— P
Varga Lajos tj., debreceni egyetem (Derecske, Bihar vm.)	40.— P
11—12. Mikó Sándor gimn. tanuló, debreceni református gimnázium (Nagyléta, Bihar vm.)	40.— P
Vitéz Várady-Szabó Ádám gimn. tanuló, debreceni kegyesrendi gimn. (Szent Anna-pusztá, Szabolcs vm.)	40.— P
13—29. Bíró Lajos tj., debreceni egyetem (Nagyecsed, Óvári, Fehérgyarmat. Szatmár vm.)	40.— P
Nagy János tj., debreceni egyetem (Mezőcsát, Borsod vm.)	40.— P
Szilágyi László tj., debreceni egyetem (Hajdúnánás, Hajdú vm.)	40.— P
Szűts Ferenc kegyesrendi tanár, debreceni egyetem (Halászi, Moson vm.)	40.— P
Dr. Temesi Mihály—dr. Tomanóczy Jolán, egyetemi tanársegédek szegedi egyetem (Hirics, Sósvertike, Vejtí, Nagyrábé, Baranya vm.)	40.— P
Kiss István tanítóképzős, debreceni református tanítóképző (Nagyrábé, Bihar vm.)	40.— P
Tar Gábor tanítóképzős, debreceni református tanítóképző (Besenyőd, Szabolcs vm.)	40.— P

Tarsoly József tanítóképzős, debreceni református tanítóképző (Magyarhomorog, Bihar vm.)	40— P
Mendre József gimn. tanuló, debreceni református gimnázium (Debrecen)	40— P
Nagy Tibor gimn. tanuló, debreceni református gimnázium (Szamosszeg, Szatmár vm.)	40— P
Oláh Károly gimn. tanuló, debreceni református gimnázium (Paszab, Szabolcs vm.)	40— P
Rozgonyi András gimn. tanuló, debreceni református gimnázium (Kishegyes, Ondód, Hajdú vm.)	40— P
Hegedűs Miklós gimn. tanuló, debreceni kegyesrendi gimnázium (Hajdúhadház, Hajdú vm.)	40— P
Málnás Alajos gimn. tanuló, debreceni kegyesrendi gimnázium (Debrecen)	40— P
Maros Miklós gimn. tanuló, debreceni kegyesrendi gimnázium (Kaba, Hajdú vm.)	40— P
Nádasi Béla gimn. tanuló, debreceni kegyesrendi gimnázium (Pocsaj, Bihar vm.)	40— P
Sztankay Csaba gimn. tanuló, debreceni kegyesrendi gimnázium (Debrecen)	40— P
Összesen	1,410— P

A bíráló-bizottság még jutalomra ajánlotta :

Molnár Sándor okl. középisk. tanár, szegedi egyetem (Szalafő, Zala vm.)	20— P
Szita Pál gimn. tanuló, csurgói református gimn. (Ormánság)	20— P
Szentkirályi István gimn. tanuló, csurgói református gimnázium (Ormánság)	15— P
Simon Viktor gimn. tanuló, csurgói református gimnázium (Ormánság)	10— P
Összesen	1,475— P

A bíráló-bizottság úgy határozott, hogy a Magyar Nyelvtudományi Társaságtól kapott 10 drb. Szamosháti Szótárt a tíz első helyezett kapja a pénzdíj, illetőleg jutalom ráadásául, a 11—12. helyezettek pedig a Magyar Népnyelv I—II. kötetének egy-egy példányát kapják szintén ráadásul. Ezenkívül a verseny minden egyes résztvevője díszes oklevelet kapott, amelyet sajátgyűjtésű tiszántúli népi díszítő elemek felhasználásával *Tar Zoltán*, a debreceni református Dóczi-tanítónőképző intézet tanára tervezett.

A verseny eredményeként kb. 7000 szócikk és kb. 6400, a szócikkek anyagát ábrázoló fénykép és rajz érkezett be a legkülönbözőbb magyar nyelvjárásokból. Ezzel a szavak és

dolgok kapcsolatainak kutatására sikerült intézetünkben széles alapot teremteni.

A díjakat és jutalmakat az intézet még 1941 karácsonya előtt eljuttatta az érdekeltekhez. Az ünnepélyes eredményki hirdetés és díjosztás az 1942 március 8-án, vasárnap d. e. 1/4 12 órai kezdettel az egyetemi központi épület aulájában egyetemünk rektora és intézetünk rendezésében tartott Csúry Bálint-émlékünnepélyen történt meg. Az emlékülennepély mősora a következő volt:

1. Kodály : 150. genfi zsoltár.

Bartók : Bolyongás.

Bárdos : Két régi vitézi ének. Énekli a református kolégiumi tanítóképzőintézet énekkara *Csenki Imre* tanár vezetésével.

2. Megnyitó. Tartja *D. dr. Kállay Kálmán* egyetemi ny. r. tanár, e. i. Rector.

3. Emlékezés Csúry Bálintra. Tartja *dr. Bárczi Géza* egyetemi ny. r. tanár, a Magyar Néprnyelvkutató Intézet igazgatója.

4. Kodály : Adagio.

Bartók—Ország: Magyar népdalok. Hegedűn játssza *Buza Gábor* hegedűművész, a Városi Zeneiskola tanára, zongorán kíséri *Galánffy Lajos* zongoraművész, a Városi Zeneiskola tanára.

5. A „Csúry Bálint országos néprnyelvi szókincesgyűjtő versenyt“ ismerteti *dr. Bakó Elemér* egyetemi tanársegéd, gimnáziumi tanár.

6. A verseny díjait kiosztja *D. dr. Kállay Kálmán* egyetemi ny. r. tanár, e. i. Rector.

7. Kodály : Huszt.

Kerényi: Hej, páva... Énekli a református Dóczi-tanítónőképzőintézet énekkara *B. Szűcs Ferenc* tanár vezetésével.

8. Himnusz. Közének.

Az ünnepélyen egyetemünk tanári karának tagjai, Debrecen társadalmi életének vezetői közül igen szép számmal vettek részt s az aulát teljesen megtöltő közönséggel együtt méltóképpen áldoztak intézetünk megalapítója és a magyar néprnyelv nagy kutatója emlékének.

Debrecen.

Bakó Elemér.